

Recenzje – Polemiki

BOGDAN KLEPACKI

Zdzisław Stefan Kochanowicz, Piotr Bórawski i Ireneusz Żuchowski
CZYNNIKI ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU REGIONÓW
NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO
I PODLASKIEGO

Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego

Olsztyn 2021, s. 211.

ISBN 978-83-8100-305-6

Oceniane opracowanie dotyczy bardzo istotnego, aktualnego zagadnienia, jakim jest określenie najważniejszych determinant zrównoważonego rozwoju jednostek przestrzenno-gospodarczych, takich jak województwa, powiaty czy gminy. Podjęcie tematyki monografii przez autorów należy więc ocenić pozytywnie.

Pracę rozpoczyna wprowadzenie, w którym autorzy przedstawiają uzasadnienie wyboru tematu. Wskazują znaczenie rozwoju zrównoważonego, z uwzględnieniem komponentów ekologicznych, ekonomicznych, społecznych i politycznych. Odnoszą to także do zrównoważonego rozwoju regionów, omawiają jego uwarunkowania. Uzasadniają, dlaczego przyjęli do badań dwa sąsiednie województwa, mazowieckie i podlaskie, wskazując, iż kierowali się ich znacznym różnicowaniem w poziomie rozwoju.

W rozdziale pierwszym autorzy prezentują problem badawczy, cel główny i cele szczegółowe, a także hipotezy i metodykę badań. Jako problem badawczy przyjęli „określenie czynników (...) mających wpływ na zrównoważony rozwój (...) jednostek”. Problem ten, jak wspomniano, jest ważny i aktualny. Celem głównym natomiast było „rozpoznanie i ocena czynników wspomagających i ograniczających

rozwój zrównoważony dwóch regionów na poziomie NUTS 2 (...)”. Zdefiniowano zakres terytorialny badań, czyli dwa województwa: mazowieckie i podlaskie. Jako cele szczegółowe autorzy uznali identyfikację poziomu rozwoju województw, powiatów i gmin pod względem ekonomicznym, społecznym oraz środowiskowym, wykonanie diagnozy stanu zrównoważenia rozwoju, zmian w tym zakresie, określenie szans i barier tego rozwoju, a także poznanie mechanizmów jego wsparcia na poziomie województw, powiatów i gmin. Jako efekty badań autorzy uznali pogłębienie wiedzy w badanym zakresie, zwłaszcza co do uwarunkowań rozwoju zrównoważonego na różnych poziomach terytorialnych oraz określenie miar agregacji wskaźników tego rozwoju.

Autorzy postawili trzy hipotezy badawcze, które są interesujące i ważne, choć budzą pewne wątpliwości i prowokują do stawiania pytań. Postawili np. hipotezę pierwszą, że „przestrzenne zróżnicowanie uwarunkowań ekonomicznych, społecznych i przyrodniczych determinuje wartości syntetycznych wskaźników dla poszczególnych ładów, co stanowi przyczynę zróżnicowanego sposobu dążenia do zrównoważonego rozwoju badanych regionów”. Stwierdzenie to jest oczywiste, w sytuacji kiedy podstawą konstrukcji tych wskaźników są indykatory dotyczące gospodarki, społeczeństwa i środowiska. W hipotezie drugiej określono, że na zrównoważony rozwój rejonów wpływa stopień wykorzystania lokalnego potencjału. Hipoteza trzecia, upraszczając, wskazuje, że lepsze wykorzystanie funduszy unijnych poprawia zrównoważenie rozwoju regionów. Ogólnie można stwierdzić, że przyjęte hipotezy są kierunkowo słuszne.

W metodyce badań podano m.in. uzasadnienie wyboru województw, źródła danych oraz metody wykorzystane w analizie, w znacznym stopniu z zastosowaniem nowoczesnych metod ilościowych. Szczegółowo autorzy przedstawili wskaźniki służące do określenia sytuacji gospodarczej, społecznej i środowiskowej na poziomie województw, powiatów i gmin. Wskaźniki te można uznać za poprawne. Badania dotyczą lat 2006-2016, a więc po wejściu Polski do UE, i pochodzą ze statystyki masowej (GUS). Okres badań można uznać za wystarczający. Ponadto autorzy przeprowadzili badania (wywiady) wśród pracowników gmin (173 z województwa mazowieckiego i 91 podlaskiego).

W rozdziale drugim autorzy zaprezentowali „Ewolucję teorii zrównoważonego rozwoju i jego koncepcji”. Omówili ten rozwój jako „nowy paradygmat”, wskazując ważniejsze poglądy w tym zakresie. Dokonali również przeglądu literatury dotyczącej obszaru zainteresowań rozwoju zrównoważonego, a następnie omówili rozumienie pojęcia regionów i czynniki ich rozwoju. Przedstawili teorie dotyczące rozwoju regionów, m.in. teorię lokalizacji, bazy ekonomicznej, ośrodków centralnych, biegunów, czy terytorialnych systemów społecznych. Omówili oni strategię zrównoważonego rozwoju w ramach strategii rozwoju województwa mazowieckiego oraz taką samą dla województwa podlaskiego. Porównali przyjęte cele rozwojowe, które się nieco różnią. Dokonali klasyfikacji zasobów, walorów i czynników rozwoju lokalnego, ale także przedstawili jego bariery. Na zakończenie zaprezentowali prawne aspekty zrównoważonego rozwoju w Polsce oraz Unii

Europejskiej. Ogólnie oceniając, można stwierdzić, że rozdział został przygotowany poprawnie, wskazuje na dobrą orientację autorów w zakresie teorii i regulacji prawnych dotyczących zrównoważonego rozwoju regionalnego.

W rozdziale trzecim autorzy zaprezentowali potencjał rozwojowy badanych województw. Przedstawili strukturę województw, w tym podział na jednostki NUTS, poziom PKB, budżety województw oraz ważniejsze wskaźniki dotyczące produkcji, inwestycji i demografii. Pewne miejsce poświęcili budżetom i dochodom własnym gmin, z podziałem na ich rodzaje (wiejskie, miejsko-wiejskie, miejskie, na prawach powiatu i metropolie). Autorzy dokonali również oceny przestrzennego zróżnicowania uwarunkowań ekonomicznych, społecznych i przyrodniczych gmin położonych w badanych województwach. Bardzo szczegółowo omówili zróżnicowanie ekonomiczne badanych województw i gmin określone sytuacją budżetową, ale także uwarunkowaniami społecznymi (w tym migracjami). Na podstawie analizy stwierdzili, „że przestrzenne zróżnicowanie uwarunkowań zrównoważonego rozwoju przemawia na korzyść województwa mazowieckiego”. Reasumując, można stwierdzić, że rozdział trzeci jest interesujący, ma głównie charakter informacyjny i porównawczy, stanowi swego rodzaju wprowadzenie do zasadniczych badań.

W rozdziale czwartym autorzy zaprezentowali czynnik zrównoważonego rozwoju badanych województw w latach 2004-2013. Rozdział ten rozpoczęto od wskazania poziomu środków finansowych uzyskanych z regionalnych programów operacyjnych w województwach ogółem i na jednego mieszkańca na tle kraju oraz pozostałych województw. W tej części monografii cenny składnik stanowi opracowanie i próba zastosowania wskaźnika stopnia zrównoważonego rozwoju. Podejście autorów jest ciekawe i wzbogaca recenzowaną rozprawę. Do obliczenia tego wskaźnika na poziomie województw autorzy wykorzystują 7 miar dotyczących gospodarki, 9 – społeczeństwa i 12 – środowiska. Dla powiatów liczby te to odpowiednio 7, 10 i 7, a gmin 7, 7 i 9 wskaźników. W mojej ocenie wskaźniki dobrano prawidłowo, ich strona merytoryczna nie budzi zastrzeżeń.

Kolejny fragment opracowania stanowi próba oceny kierunków zmian rozwoju województw w skali kraju. Autorzy stosują tu wielowymiarową analizę porównawczą, z uwzględnieniem gospodarki, wskaźników społecznych i środowiskowych. Wykorzystując taksonomiczny miernik rozwoju, stwierdzają, że w obszarze gospodarka i społeczeństwo „prym wiodło województwo mazowieckie”, podlaskie plasowało się wyraźnie niżej. Podobnie było w przypadku rozwoju zrównoważonego. Omawiany fragment zawiera wiele szczegółowych obliczeń, z zastosowaniem różnych metod badawczych (w tym metody wzorcowej Hellwiga), podziałem gmin na cztery klasy rozwoju, w tym zrównoważonego, i to w ujęciu dynamicznym, w latach 2006, 2011 i 2016. Opracowanie jest bardzo bogate w liczby i szczegóły, które nieco przytłaczają. W tym nadmiarze informacyjnym można mieć kłopot ze znalezieniem celu obliczeń.

W rozdziale piątym autorzy przedstawili wyniki badań dotyczące czynników zrównoważonego rozwoju gmin w opinii ich pracowników. Zastosowali ankietę internetową i otrzymali 173 opinie z województwa mazowieckiego oraz z 91 podla-

skiego. Stwierdzili, że poziom rozwoju infrastruktury jest niższy w województwie podlaskim, a jest to czynnik uznawany za najważniejszy dla rozwoju zrównoważonego. W obu województwach respondenci za najważniejsze cele uznali wzrost inwestycji i podniesienie jakości życia mieszkańców. Respondenci wskazali także szanse i bariery oraz możliwości rozwojowe i zagrożenia zrównoważonego rozwoju gmin. Okazało się, że bariery rozwojowe w obu województwach są podobne – to niski poziom przedsiębiorczości, zła sytuacja na rynku pracy, a także niedostatek źródeł finansowania rozwoju. Różne natomiast wskazywano szanse – w województwie mazowieckim wysoki poziom edukacji i dobry stan dróg, a w podlaskim dobrze rozwinięte rolnictwo oraz współpraca gmin. Wskazywano również na znaczenie turystyki wiejskiej i agroturystyki. Ogólnie można stwierdzić, że rozdział jest poprawny merytorycznie i metodycznie. Dostarcza interesujących informacji na temat opinii przedstawicieli gmin, ich oceny silnych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń rozwojowych, szczególnie w kontekście rozwoju zrównoważonego.

Monografię kończy podsumowanie i wnioski. Na początek autorzy odnoszą się do hipotez. Stwierdzają, że wszystkie (trzy) zostały zweryfikowane pozytywnie. Wniosków jest aż dziewięć, mają też one bardzo różny ciężar gatunkowy. Spośród nich za najbardziej cenne uznają stwierdzenie, że oddziaływanie lokalnych centrów rozwoju, takich jak: Ostrołęka, Siedlce, Radom, Łomża czy Suwałki (byłe miasta wojewódzkie), jest mniejsze niż można się było spodziewać, ogranicza się bowiem tylko do okolicznych gmin. Ważne wydaje się też stwierdzenie, że poziom rozwoju gospodarczego determinuje rozwój społeczny i środowiskowy. Kolejne ciekawe jest stwierdzenie, że dysproporcje w rozwoju regionalnym dokonują się w wyniku koncentracji wzrostu w geograficznych centrach i wskazanie potrzeby odejścia od polityki wyrównawczej na rzecz wsparcia dobrze przygotowanych inwestycji wyzwających bodźce rozwojowe. Inne interesujące stwierdzenie, najdalej idące, dotyczy uwagi, że system dystrybucji środków Unii Europejskiej wymaga zmian.

Po przestudiowaniu monografii można uznać, że wyniki dociekań autorów przedstawione w podsumowaniu i wnioskach są ciekawe, na ogół poprawne, odnoszą się do postawionych hipotez. Ogólnie można stwierdzić, że autorzy dość dobrze wychycili kluczowe wyniki i wnioski z przeprowadzonych badań.

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 20.12.2021.

O ile nie jest to stwierdzone inaczej, wszystkie materiały na stronie są dostępne na licencji Creative Commons Uznanie Autorstwa 4.0 Międzynarodowe.

Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Instytutu Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB.

